

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۷/۷

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۸۹/۱۱/۲۰

زهرا ادهم^۱

بهناز امین‌زاده^۲

اصول طراحی فضاهای باز شهری در عصر جهانی شدن مطالعه موردی: مرکز تاریخی تهران^۱

چکیده

فضاهای باز شهری و جریان جهانی‌شدن دارای تعامل یا رابطه‌ای دوسویه‌اند. از یک سو جریان جهانی‌شدن در گستره تأثیرگذاری‌اش بر شهرها، به تدریج تأثیرات خود را بر فرم و فعالیت فضاهای باز شهری نمایان می‌سازد، و از سوی دیگر فضاهای شهری به شهرها (و حتی کشورها) در دستیابی به جایگاه مناسب در عصر جهانی‌شدن و ارائه تصویر معتبر بین‌المللی و فراهم آوردن فضای مناسب برای ارتقای رقابت‌پذیری شهری یاری می‌رسانند. پژوهش حاضر نشان می‌دهد که تهران به عنوان شهری غیرجهانی، نمی‌تواند از الزامات رقابت‌پذیری در عصر جهانی‌شدن و ارتقای تصویر جهانی خود چشم‌پوشد؛ به همین منظور، فضاهای باز شهری مرکز تاریخی تهران اهمیتی ویژه دارند. بر همین اساس با استفاده از روش‌های مختلف تحقیق و به‌ویژه روش‌های تفسیری و تحلیلی، شناخت و تحلیل، پیش‌بینی و تجویز (ارائه طرح و برنامه)، اصول هفت‌گانه طراحی فضاهای باز شهری مرکز تاریخی تهران در عصر جهانی‌شدن، شامل مواردی که در پی می‌آیند، ارائه شده‌اند: ۱- بهبود تصویر جهانی از شهر تهران و تقویت جریان گردشگری محلی، ملی و فراملی؛ ۲- اطلاع‌رسانی و دسترسی به اطلاعات؛ ۳- کارایی در مقیاس محلی؛ ۴- تداوم هویتی، خوانایی و معنا؛ ۵- سرزندگی و غنای حسی؛ ۶- ایمنی و امنیت؛ و ۷- خاطره‌انگیزی و نقش‌انگیزی.

کلیدواژه‌ها: جهانی‌شدن، مرکز تاریخی تهران، فضاهای باز شهری، اصول طراحی.

۱. کارشناس ارشد طراحی شهری، دانشکده شهرسازی، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، استان تهران، شهر تهران

E-mail: zahraadham@ut.ac.ir

۲. دانشیار دانشکده شهرسازی، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، استان تهران، شهر تهران (نویسنده مسئول)

E-mail: bgohar@ut.ac.ir

۳. مقاله حاضر بخشی از نتایج پایان‌نامه زهرا ادهم با عنوان «تحول فضاهای باز شهری در عصر جهانی‌شدن؛ تدوین معیارهای

طراحی و کاربست آن در مرکز تاریخی شهر تهران» است.

مقدمه

همان‌گونه که جهانی شدن به عنوان مفهومی نو و فراگیر از دهه ۱۹۸۰ میلادی بدین‌سو، حیات اقتصادی و اجتماعی و همچنین زندگی سیاسی و فرهنگی انسان معاصر را در بر گرفته است، مطالعات متمرکز بر «شهرها»، به‌عنوان مکان‌های تبلور زندگی اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی انسان امروز نیز با توجه به نگرانی‌ها و چالش‌های مطرح در زمینه مقوله جهانی شدن از دهه ۱۹۹۰ به گونه‌ای از گفتمان غالب جهانی شدن تأثیر پذیرفته‌اند. در این میان بررسی فضاهای باز شهری به منزله مهم‌ترین قلمرو شکل‌گیری حیات جمعی شهروندان و یکی از کانون‌های تجلی و انعکاس تأثیرات مثبت یا منفی پدیده جهانی شدن، ضروری می‌نماید. در این زمینه، پرسش‌هایی از این دست مطرح می‌شوند:

۱- فضای باز شهری به مثابه یکی از عناصر ساختاری و کارکردی شهرهایی که در جهت افزایش رقابت‌پذیری شهری و تقویت جایگاه جهانی خود تلاش می‌کنند، باید دارای چه کیفیات و مختصات باشد؟
 ۲- فضاهای باز شهری با چه تهدیدهایی در عصر جهانی شدن مواجه‌اند؟
 ۳- برای حفظ هویت و فرهنگ خودی و ارتقای شیوه‌های طراحی بومی و محلی چه باید کرد؟
 ۴- با چه شیوه‌ای باید فضاهای شهری را برای تقویت نقش و جایگاه جهانی شهر و رقابت‌پذیری آن و نیز ممکن ساختن استفاده کاربران محلی و جهانی، طراحی و تجهیز کرد؟

در این مقاله تلاش می‌شود تا ضمن پاسخگویی در حد ممکن به پرسش‌های مطرح شده، راهکارهایی برای طراحی، به‌منظور بهره‌مندی از پتانسیل‌های فضاهای باز شهری (عمومی) مرکز تاریخی شهر تهران در جهت تقویت نقش و جایگاه این شهر در عرصه‌های ملی و منطقه‌ای و بین‌المللی (جهانی) شناسایی شود. از طریق شناسایی الزامات ناشی از فرایند جهانی شدن در تحول فضاهای باز شهری مرکز تاریخی تهران، می‌توان به تدوین معیارهای طراحی فضای باز شهری در عصر جهانی شدن - با توجه به دورنمای تحول و تغییر آن در فرایند جهانی شدن و در عین حال ضرورت حفظ هویت محلی - پرداخت. نیاز به بازاندیشی در رویه‌ها و محتوای برنامه‌ریزی و طراحی شهری و از جمله طراحی فضاهای عمومی و شهری برای مواجهه با تهدیدهای پدیده جهانی شدن، و نیز بهره‌وری از فرصت‌های برخاسته از آن می‌توانند به عنوان بخشی از ضرورت‌های مطالعه حاضر مطرح گردند. در این مطالعه کوشش شده است تا با استفاده از روش‌های مختلف تحقیق و به‌ویژه روش‌های تفسیری و تحلیلی، شناخت و تحلیل، پیش‌بینی و تجویز (ارائه طرح و برنامه)، گامی - هر چند ناچیز - در توسعه مرزهای دانش طراحی شهری در ایران برداشته شود^۱ و ضمن تبیین موضوع و جنبه‌های نظری مرتبط، در شناسایی تأثیرات جهانی شدن بر فضاهای شهری تلاش گردد. اساساً باید توجه داشت که این مطالعه تلاشی است برای جلب توجه به نقشی که طراحی شهری می‌تواند در تقویت سطح رقابت‌پذیری شهرها در عصر جهانی شدن ایفا کند. چنین نقشی نه تنها برای شهرهای جهانی، که برای سایر شهرهای دورمانده از منزلت شهر جهانی نیز می‌تواند مطرح باشد.

مبانی نظری تحقیق

مفهوم بنیادین جهانی شدن

آن‌گونه که واترز (۲۰۰۰) اشاره کرده است، واژه جهانی^۲ از چهار صد سال پیش مورد استفاده محققان قرار گرفته اما اصطلاح جهانی شدن از حدود سال ۱۹۶۰ به کار رفته و مفهوم جهانی شدن از نیمه دهه ۱۹۸۰ به مثابه بحث علمی جدی مورد مطالعه محققان قرار گرفته است ((Robertson, 1996,8) به نقل از (عاملی، ۱۳۸۰، ۱۶۹)). جهانی شدن با توجه به اهمیت ویژه و یگانه آن برای انسان معاصر، بر بسیاری از

ابعاد حیات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی - فرهنگی انسان‌ها سایه افکنده است و «امروزه تجارت، تولید، مالیه، فرهنگ، رسانه و بسیاری از حوزه‌های دیگر در پرتو جهانی شدن بررسی و تحلیل می‌شوند» (Akhoundi, 2005, 1). متفکران معاصر، جهانی شدن را از زوایای گوناگون تعریف کرده‌اند. میسن (Mason, 2000) با دیدگاه فلسفی، گروهی از منظر حوزه‌های اقتصاد جهانی (Castells, 1994; Waters,) (1995)، گروهی از منظر جامعه‌شناسی (Friedman, 1995; Held, 1999; Griddens, 1999) و در نهایت فرهنگ گرایان با نگرش فرهنگی ابعاد فرهنگی جهانی شدن را بسط و گسترش داده‌اند (Featherstone, 1995; Beyer, 1998).

عدم توافق کلی میان محققان علوم اجتماعی، در مورد چپستی مفهوم جهانی شدن، سبب ارائه تعاریف مختلفی درباره این مفهوم شده است. برخی از این تعاریف، اینها هستند: فرایند توسعه سریع پیوندهای پیچیده میان جوامع، فرهنگ‌ها، نهادها و افراد در تمامی نقاط جهان (تامیلنسون، ۱۳۸۱)، شدت یافتن روابط اجتماعی در سطح جهانی (گیدنز، ۱۳۷۹، ۷۷)، در هم فشردن همزمان جهان و تراکم آگاهی یافتن از جهان به عنوان کلیتی واحد (رابرتسون، ۱۳۸۰)، عمیق‌تر گشتن و وسعت یافتن و سرعت گرفتن پیوندهای متقابل در سطح کره زمین در تمام ابعاد زندگی اجتماعی معاصر، از فرهنگ تا جنایت در یک سو و امور مادی تا معنوی در سوی دیگر (Held, 1995) و از بین رفتن قید و بندهای جغرافیایی که بر روابط اجتماعی و فرهنگی سایه افکنده است (واترز، ۱۳۷۹، ۱۲)، و جز اینها، «هاروی» نیز جهانی شدن را متضمن دو عنصر «فشرده‌گی در زمان و مکان» و «کاستن از فاصله‌ها» می‌داند (Harvey, 1989).

در این مطالعه، تعریف جوزف استیگلیتز از جهانی شدن به عنوان یکی از تعاریف مبنا در زمینه جهانی شدن، مورد توجه قرار گرفته، که این گونه است: «یکپارچگی بیشتر کشورها و مردم جهان، که با کاهش شدید هزینه‌های حمل‌ونقل و ارتباطات میسر گردیده است و در هم شکستن مرزهای مصنوعی در برابر جریان کالاها، خدمات، سرمایه و به میزانی کمتر مردم» (شورت، ۱۳۸۴). بدین ترتیب «جهانی شدن» را می‌توان به معنای ابعاد جهانی یافتن یا دادن ابعاد جهانی به پدیده‌ها تلقی کرد و آن را حاصل گسترش روابط و تعاملات اقتصادی و سیاسی و فرهنگی میان دولت‌ها و جوامع با یکدیگر دانست.

مفاهیم شهر جهانی

اکنون بیش از ۳۰۰ شهر-منطقه، هر یک با جمعیتی بیش از یک میلیون نفر در سراسر جهان وجود دارد و مفاهیمی چون زنجیره شهری^۴ و ابرشهر^۵ را دیگر نمی‌توان برای آنها به کار برد. از دهه ۱۹۸۰ میلادی به این سو، این شهرهای جدید عناوین مختلفی مانند جهان‌شهر^۶، شهر اطلاعاتی^۷، شهر-دنیا^۸ و شهر جهانی^۹ به خود گرفته‌اند (تاکچی، ۱۳۸۵، ۱۲۵). به‌رغم طرح اصطلاح «جهان‌شهر»^{۱۰} برای اولین بار به‌دست پاتریک گدس در سال ۱۹۱۵ به عنوان مکان‌های تجارت جهانی، مطالعه در زمینه تأثیرات جهانی شدن بر شهر از پایان دهه ۱۹۸۰ میلادی به این سو با «فرضیه جهان‌شهر» جان فریدمن^{۱۱} و دیگران (۱۹۸۶) و متعاقباً «شهر جهانی»^{۱۲} ساسکیا ساسن^{۱۳} (1994, 1991) تحول عمده‌ای یافته است. در این زمینه شاچار^{۱۴} (1994) تدارکات و زیرساخت‌های فیزیکی و اجتماعی را به شهرهای جهانی اضافه می‌کند؛ مولنکف^{۱۵} و کاستلز (1991) قطبی شدن اجتماعی^{۱۶} را به عنوان ویژگی مهم و منحصر به فرد شهرهای جهانی برمی‌شمارند؛ و شورت، شهرهای جهان را نقاط مرکزی شبکه جهانی می‌داند (شورت، ۱۳۸۴، ۸۵). تیلور و همکارانش^{۱۷} نیز در قالب گروه مطالعات جهانی شدن و شهرهای جهانی (GaWC)^{۱۸} با انتشار مقاله‌ای با عنوان «فهرست شهرهای جهانی»، این‌گونه شهرها را بر پایه تأمین «خدمات تولیدی برتر»^{۱۹} مانند حسابداری، تبلیغات، بانکداری، مالیه و حقوق برای شرکت‌های بین‌المللی طبقه‌بندی کرده‌اند.^{۲۰}

در مورد شهرهایی که برای کسب منزلت شهر جهانی با هم رقابت دارند، اصطلاحات دیگری نیز مطرح شده است: «شهرهای جهانی دنباله‌رو»^{۲۱} (شورت، ۱۹۹۶)، «شهرهای جهانی حاشیه‌ای»^{۲۲} (تود، ۱۹۹۵) و «شهرهای فرودست شهرهای بزرگ بین‌المللی»^{۲۳} (روتسیر، ۱۹۹۶). همچنین در کنار اصطلاح شهر جهانی، محققان متعدد (Davis, 2004; Friedmann, 2005; Short, 2004; Van der Waal & Burgers, 2009) اصطلاحات شهرهای غیرجهانی^{۲۴} و شهرهای در حال جهانی شدن^{۲۵} و شهرهای پیش از جهانی شدن^{۲۶} را برای توصیف شهرهایی که هنوز به جایگاه شهر جهانی دست نیافته‌اند به کار برده‌اند، و مطالعه در زمینه برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری ویژه این شهرها، آن هم به‌طور مشخص در کشورهای در حال توسعه، مطرح شده است. برخی مانند Simon (1995) و Davis (2004) بر این اعتقادند که نتایج حاصل از جهانی شدن در ابعاد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بر شهرهای غیرجهانی در کشورهای در حال توسعه می‌تواند نتایج بس ناگوارتری را در مقایسه با شهرهای جهانی در برداشته باشد. برخی از محققان (از جمله Van Der Waal & Burgers, 2009) بر این موضوع تأکید دارند که «شهرهای غیرجهانی اهمیتی فزاینده و بسیار مهم‌تر در جریان رقابت‌پذیری شهری یافته‌اند و باید با توجهی ویژه به آنها پرداخت». بی‌توجهی به جریان جهانی شدن می‌تواند چنین شهرهایی را هر چه بیشتر از مواهب این جریان محروم سازند و در عوض با تشدید تأثیرات نامطلوب و تهدیدهای آن مواجه سازد. شاید از همین روست که شورت (Short, 2004) از اصطلاح «سیاهچاله»ها برای توصیف برخی از شهرهای به‌دورمانده از جریان جهانی شدن استفاده می‌کند. بر پایه این دیدگاه‌ها، ضروری است که شهرهای غیرجهانی نیز برای ورود به جریان رقابت میان شهرها آماده گردند. در زمینه این جریان رقابتی، فریدمن بر این اعتقاد است که «رقابت میان شهرها به‌ویژه با توجه به سرمایه جهانی، مسابقه‌ای است که در نهایت به هر حال هزینه‌بر است، آن هم نه فقط از لحاظ منابع مالی، بلکه در زمینه نادیده گرفتن بخش عمده‌ای از سرمایه‌های بسیار مهم هر منطقه نیز» (Fridmann, 2005).

جهانی شدن، طراحی شهری و فضاهای باز شهری

در زمینه تأثیرات کالبدی جهانی شدن بر شهر، در سال‌های اخیر محورهای مختلفی مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. به‌عنوان نمونه، داگلاس و هانگ (Douglass & Haung, 2007) به بررسی تأثیرات کالبدی جهانی شدن بر شهرهای کشورهای جنوب‌شرقی آسیا و نحوه تحول فضاهای شهری و شهرها در این منطقه می‌پردازند. مارکوس (Marcus, 2006) می‌کوشد با شناسایی مفاهیم و تأثیرات جهانی شدن بر شهرها، منشوری را برای تحقیقات در این زمینه ارائه کند. سایبریسکی (Cybriwsky, 1999) و تامپسون (Thompson, 2002) نیز موضوع فضاهای شهری را در عصر جهانی شدن پی می‌گیرند.

با این حال، تأثیرات جهانی شدن بر ابعاد مختلف طراحی شهری، همچنان به‌عنوان پرسشی مهم در اذهان متخصصان و پژوهشگران مطرح است و پژوهش‌ها در زمینه سازوکارهای مواجهه با این تأثیرات، در مراحل بطئی و اولیه قرار دارند و محققان بسیاری همچنان از روندها، محدودیت‌ها و نگرانی‌های جهانی در حال ظهور جدید در عرصه طراحی شهری از دهه ۸۰ میلادی بدین سو سخن می‌گویند (Lloyd-Jones, 2006). نقطه اشتراک این مطالعات، ضرورت توجه به نقش طراحی شهری در ارتقای سطح رقابت‌پذیری شهری (توان رقابتی شهرها) است. در این زمینه برخی از محققان بر این اعتقادند که طراحی شهری در زمان حاضر آگاهانه به عنوان ابزار توسعه اقتصادی شهرها در محیط رقابتی جدید^{۲۷} عصر جهانی شدن اهمیت یافته است. به اعتقاد آنان، در حالی که سال‌ها کیفیت محیط شهری، نشانه یا برون‌دادی از توسعه اقتصادی شهر بود، اکنون این کیفیت محیط شهری است که به پیش‌نیازی برای

رشد و توسعه اقتصادی شهرها بدل شده است (Gospodini, 2002, 60). با وجود این به این موضوع نیز توجه شده است که طراحی شهری و لزوماً پرداختن به جنبه‌های محتوایی^{۲۸} شهرها (طراحی معماری و کالبدی، زیرساخت‌ها، کیفیت محیطی و جز اینها) نمی‌تواند به تنهایی در ارتقای سطح رقابت‌پذیری شهرها مؤثر افتد و ناکارایی در جنبه‌های رویه‌ای^{۲۹} (از قبیل مدیریت و حکمروایی شهری، نظام مالی و حقوقی و جز اینها) نیز می‌تواند موجب محدود ساختن نقش طراحی شهری در ارتقای توان رقابت‌پذیری شهری شود. مهم‌ترین موضوعات مطرح در زمینه فضاهای شهری در عصر جهانی شدن را بدین شرح می‌توان جمع‌بندی کرد:

«فناوری اطلاعات و ارتباطات و تأثیرات آن بر فضاهای شهری»: اندیشمندان فعال در این زمینه (چون Borsuk, 1996; Castells, 2000; Mitchell, 1999) بر این اعتقادند که با توجه به اهمیت پیوند فضای جریان‌ها^{۳۰} و فضای مکان‌ها^{۳۱} در حیات شهری امروز، توجه به مکان‌های واقعی حضور عامه مردم در شهر جهانی و ارتباط آنها با فضای جریان‌ها امری ضروری است. این موضوع سبب شده است که خلق فضاهای شهری مرکب (هیبریدی)^{۳۲} که از تلفیق فضاهای دیجیتال، مجازی و سایبری با فضاهای واقعی معماری و شهرسازی (و به بیان دیگر، تلفیق عناصر واقعی مادی و مجازی) شکل می‌گیرند - به‌منظور مقابله با دو تهدید خصوصی شدن فضاهای شهری و ناپدید شدن تدریجی فعالیت‌ها از فضاهای عمومی شهر - به عنوان نوعی راه‌حل مد نظر طراحان قرار گیرد.

«اهمیت توجه به انگاره‌های محلی»: دغدغه حفظ ارزش‌ها و انگاره‌های محلی، همواره در نگاه انتقادی به پدیده جهانی شدن مورد توجه قرار گرفته است و سبب تکوین و اهمیت یافتن مفهوم جهانی محلی شدن^{۳۳} گردیده که خود برساخته‌ای از ترکیب دو مفهوم جهانی شدن^{۳۴} و محلی شدن^{۳۵} است. در این رویکرد، جهانی شدن موجب به پیش راندن محلی شدن می‌گردد، و محلی شدن نیز خود باعث می‌گردد که جهانی شدن به پیش رود؛ و در این زمینه ضرورت ایده دوسویه «محلی فکر کن، جهانی عمل کن»^{۳۶} در کنار ایده «جهانی فکر کن، محلی عمل کن»^{۳۷} مورد حمایت قرار گرفته است (Takeuchi, 2005, 208-209). بدین ترتیب به نظر می‌رسد برای پیوند منطقی فضای جریان‌ها (جهانی) و فضای مکان‌ها (محلی) باید بر محلی ماندن مکان‌ها تأکید کرد (فریادی، ۱۳۸۲، ۳۴-۳۱).

«جهانی شدن صنعت توسعه و عمران»: تحولات عصر جهانی شدن در عرصه بازارهای املاک و مستغلات سبب شده است تا فرایندهای توسعه و عمران محلی مورد توجه بازارهای بین‌المللی سرمایه قرار گیرد و در پرتو حضور شرکت‌های بین‌المللی و فراملی در عرصه توسعه و عمران محلی (شهری) با ویژگی «برخورد با محیط مصنوع به مثابه نوعی کالا»، این واژه را شکل دهد که نتیجه فرایند جهانی شدن، همگون‌سازی فرهنگی باشد. به‌ویژه، «اگر بنگاه‌های توسعه و عمران بخواهند جهانی عمل کنند، آنچه که در آینده مشاهده خواهد شد، چشم‌اندازهای یکسان در همه جا خواهد بود» (مدنی‌پور، ۱۳۷۹، ۲۰۹-۲۰۷).

«نقش فضاهای شهری در ارتقای رقابت‌پذیری شهری»: متناسب با تقسیم جدید بین‌المللی کار، سرمایه‌ها راهی مناطقی می‌شوند که مزیت‌های نسبی بالایی در خود داشته باشند و دارای زیرساخت‌های غنی اطلاعاتی نیز باشند. چنین مناطقی به پهنه‌های شهری گسترده با گره‌های ارتباطی و مدیریتی سیستم جهانی تبدیل می‌شوند و دستگاه عصبی نظام اقتصاد بین‌المللی را تشکیل می‌دهند (افراخته، ۱۳۸۱، ۱۴۹). بر همین اساس، شهرها با رقابت در اقتصاد جهانی برای جذب سرمایه‌گذاری در گردش، سعی می‌کنند دارایی‌های خود را - که شامل بهبود کیفیت زیرساخت‌ها و محیط‌های عمومی است - افزایش دهند. بنابراین فضاهای عمومی شهر چونان وسیله‌ای برای بهبود تصویر شهر در محیطی بسیار

رقابتی که در بازار جهانی وجود دارد و همچنین بازگرداندن زمین به بازار محلی تلقی می‌شود (مدنی‌پور، ۱۳۸۷، ۲۵۴). در این شرایط، مکان‌ها در عصر جهانی شدن، بیش از همیشه «به‌منظور جذب هر چه بیشتر سرمایه سیال با یکدیگر در رقابت‌اند و به همین خاطر نیاز به ایجاد محیط‌های امن و جذاب برای سرمایه‌گذاران و کارکنان‌شان دارند» (Hall, 1995). بدین ترتیب سرمایه‌گذاری در بخش عمومی که در جهت افزایش کیفیت قلمرو عمومی صورت می‌گیرد، پیش‌زمینه لازم برای افزایش اعتماد در بخش خصوصی و توسعه اقتصاد گردشگری و جذب سرمایه بخش خصوصی در فعالیت‌های عمرانی و ساخت‌وساز است (مدنی‌پور، ۱۳۸۷، ۲۵۳). همان‌گونه که بویر (Boyer, 1990) اظهارنظر می‌کند، بازگشت زیبایی به شهر به عنوان نشانه‌ای برای بازگشت سرمایه تلقی می‌شود و در عین حال تلاشی به‌منظور ارتقای رقابت‌پذیری شهری^{۳۸} نیز هست.

«اهمیت فضاهای شهری در گردشگری شهری در عصر جهانی شدن»: گردشگری یکی از عوامل تسهیل‌کننده جهانی‌شدن به شمار می‌آید و به‌عنوان یکی از جریان‌های داخل شبکه اقتصاد جهانی در مسیر انتقال جریان سرمایه از مرکز به پیرامون عمل می‌کند. برای محققان عرصه گردشگری، درهم‌تنیدگی گردشگری و جهانی‌شدن امری بدیهی می‌نماید و این دو در روندی رو به گسترش بر هم تأثیر می‌گذارند. در چنین شرایطی، گردشگری به یکی از کانون‌های اصلی توجه در برنامه‌های ملی و محلی توسعه تبدیل شده و رقابت‌های بین‌المللی و ملی برای شهرها در جذب گردشگران به پدیده‌ای شناخته شده برای مدیران و سیاست‌گذاران شهری بدل گشته است. در چنین شرایطی، برخی مانند مدنی‌پور (۱۳۸۷؛ ۲۵۴) بر آن‌اند که شهرها نه به ارتقای کیفیت محیطی برای جذب گردشگران، بلکه به ایجاد فضاهای عمومی جدید نیازمندند. بدین ترتیب الزامات ناشی از پدیده جهانی‌شدن در عرصه گردشگری، که در جهت افزایش منافع این پدیده برای شهرها حرکت می‌کند، در نظر گرفتن تعامل مثبت میان فضاهای شهری و پدیده گردشگری امری ضروری به نظر می‌رسد.

«جهانی‌شدن و چالش خصوصی‌سازی فضاهای عمومی»: حرکت به سمت خصوصی‌سازی و اختصاصی‌سازی فضاهای شهری^{۳۹} از واقعیات عصر جهانی‌شدن و گذار از شهر صنعتی به شهر خدماتی است که با تغییرات گسترده‌ای در میزان دخالت بخش خصوصی در شهر همراه شده است. به نظر می‌رسد که گسترش فضای عمومی می‌تواند تلاشی برای مقابله با اختصاصی‌سازی فضاهای شهری و ظهور محوطه‌ها و مجموعه‌های اختصاصی برای شرکت‌های بزرگ تجاری و اداری در سطح فضاهای شهری، ظهور جوامع محلی دروازه‌دار و کنترل‌شده^{۴۰} جزو نشانه‌هایی از جریان جهانی‌شدن به شمار آیند. درواقع، «فضاهای شهری از یک‌سو با چالش اختصاصی‌شدن مواجه‌اند و از سوی دیگر می‌توانند در صورت سیاست‌گذاری و طراحی مناسب، عاملی در مقابل پدیده خصوصی‌سازی عرصه عمومی محسوب شوند» (Kohn, 2004).

مطالعه موردی: مرکز تاریخی شهر تهران

مطالعه موردی در مرکز تاریخی تهران با توجه به نیازسنجی انجام شده، در این محورهای سه‌گانه (که در ادامه مطلب تشریح می‌شوند) صورت گرفته است: تبیین اجمالی شرایط شهر تهران؛ ۲- مطالعه موردی محدوده مرکز تاریخی تهران؛ و ۳- تحلیل گذرای وضعیت محدوده طراحی از منظر جهانی‌شدن و امکان‌پذیری تحول آن.

تبیین اجمالی شرایط شهر تهران با نگاه به جریان جهانی شدن

نتایج تبیین اجمالی شرایط شهر تهران در عصر جهانی شدن، نشان از آن دارد که با وجود برخی از فعالیت‌های مطالعاتی محدود و موردی انجام شده در زمینه موضوع جهانی شدن و شهر تهران (Short, 1999; Beaverstock, Taylor and Smith, 2004)، دشوار بتوان جمع‌بندی قابل اعتماد و جامعی از شرایط تهران به دست آورد.

شورت (Short, 2004) در مطالعه خود با عنوان «سیاه‌چاله‌ها و پیوندهای سست در شبکه شهرهای جهانی»^{۴۱}، شهرهایی همچون تهران را سیاه‌چاله‌هایی با پیوندهای سست با شبکه شهرهای جهانی و اقتصاد شهرهای جهانی نامیده است و تهران را در رده شهرهایی چون داکا، خارطوم، کنیشازا، بغداد، لاهور، پیونگ یانگ و برخی دیگر در زمره سیاه‌چاله‌ها برمی‌شمارد. اگر چه بیشتر شهرهایی که در این فهرست قرار دارند به دلیل فقر در خارج از شبکه جای می‌گیرند، وی استدلال می‌کند که تهران - و برخی از شهرهای هم‌ردیف آن - به دلیل مقاومت ناشی از موانع ایدئولوژیک در برابر پذیرش بیشتر عملکردهای بازار سرمایه‌داری یا «غربی» و - مهم‌تر از آن - پیامدهای این پذیرش، در خارج از شبکه شهرهای جهانی قرار گرفته است.

با پیگیری این رویکرد، تاجبخش (۱۳۸۵ و ۱۳۸۴) بدین نتیجه می‌رسد که «مسئله تهران را نمی‌توان شهری جهانی نامید، ولی نکته مهم‌تر این است که تهران در حال جهانی شدن هم نیست» (تاجبخش، ۱۳۸۵، ۳۳-۲۶). معرفت (Marefat, 2004) نیز با تحلیل و توصیفی تاریخی، از دوگانگی‌ها و تضادهای موجود در معماری و فرهنگ و اجتماع تهران معاصر سخن می‌گوید اما نتیجه‌ای روشن را در مورد جایگاه تهران در عصر جهانی شدن به دست نمی‌دهد. در پاسخ به او، شافر (Schäfer, 2004) ناتوانی‌ها و ضعف‌های تهران را در پیوستن به جریان جهانی شدن مطرح می‌سازد و ادعا می‌کند که در شرایط کنونی، با ضعف زیرساخت‌ها و فناوری اطلاعات و ارتباطات، سخن گفتن از تهران جهانی موضوع چندان آسانی نیست.

بدین ترتیب و براساس نظریات برخی از محققان (تاجبخش، ۱۳۸۴، Schäfer, 2004; Short, 2004) تهران نه تنها شهری جهانی نیست بلکه حتی وارد جریان و فرایند جهانی شدن نیز نشده است. اما از نیاز تهران به دستیابی به «الزامات رقابت‌پذیری در عصر جهانی شدن و ارتقای تصویر جهانی خود» نمی‌توان صرف‌نظر کرد و از این رو در کنار نیاز به اصلاحات کلان سیاسی و اقتصادی و ایدئولوژیک در سطوح ملی و منطقه‌ای، تأمین برخی الزامات و شرایط زیربنایی (از کالبد و معماری گرفته تا زیرساخت‌های IT و بهبود کیفیت محیطی و زندگی و موارد متعدد دیگری از این دست) ضروری می‌نماید.

اما مطابق با بررسی میدانی انجام شده در این مطالعه، تأثیرات کالبدی و فضایی جهانی شدن، به وضوح و در حدود شهرهای جهانی، به هیچ وجه در تهران رخ ننموده است.^{۴۲} همچنین باید اشاره کرد که به‌رغم اهمیت عرصه عمومی در تحولات ایران معاصر و وجود نمونه‌هایی موفق از طراحی و سازماندهی فضاهای شهری در روزگاران کهن و پیش از مدرن، در دوران معاصر توجه کافی به توسعه و احداث فضاهای شهری جدید (فضاهای باز شهری) به عمل نیامده است. البته به هر حال می‌توان به نمونه‌هایی محدود همچون شکل‌گیری فضاهای عمومی شهری در قالب عناصر تازه‌واردی مانند کافی‌نت، کافه‌کتاب، کافی‌شاپ، مراکز خرید و نظایر اینها و همچنین تغییر نحوه حضور زنان در عرصه عمومی در سال‌های اخیر اشاره کرد.

تحلیل گذاری وضعیت محدوده طراحی از منظر جهانی شدن و امکان پذیری تحول آن

محدوده خاص مورد توجه مطالعه حاضر، بخشی از منطقه ۱۲ تهران و به بیانی دیگر هسته اصلی مرکز تاریخی تهران است. این محدوده به طور عام، و محدوده میدان ارگ به طور خاص، به عنوان محدوده طرح حاضر^{۳۳} دربردارنده ارزش‌های مختلف فرهنگی، تاریخی، اقتصادی و کالبدی است که فرصت‌های متعددی را برای اقدامات طراحی فراهم می‌سازند. از آن جمله، «۲۷ درصد از سطح محدوده منطقه ۱۲ شهر تهران (داخل باروری اول) بیش از ۴۰۰ سال قدمت دارد و ۷۳ درصد از بافت دارای قدمتی بیش از ۲۰۰ سال است. دست کم ۳۴ درصد محدوده منطقه را گسترده‌ها و پهنه‌های شاخص و ارزشمند تشکیل داده‌اند (مهندسان مشاور باوند، ۱۳۸۶، ۷). در کنار بافت ارزشمند بازار تهران، سه میدان تاریخی - یعنی میدان امام خمینی (توپخانه)، میدان ارگ و سبزه میدان - که نخستین میدان‌ها یا عرصه‌های عمومی شهر تهران به‌شمار می‌آیند، دارای ارزش فضایی - کالبدی ویژه‌ای هستند و نیاز به ساماندهی و حذف فعالیت‌های غیرمرتبط با هویت و منزلت کالبدی‌شان دارند.

بررسی محدوده مطالعه و طرح حاضر نشان می‌دهد که این محدوده فاقد شواهد و نشانه‌های قدرتمندی مبنی بر تأثیرگذاری جریان جهانی شدن بر آن است. به نظر می‌رسد که کارکردهای اقتصادی و مالی و حقوقی مرتبط با جهانی شدن به سبب فقدان پیوند دوسویه نظام اقتصادی شهری و ملی با نظام اقتصاد جهانی از یک‌سو، و شرایط خاص محدوده از سوی دیگر، به این پهنه راه نیافته‌اند و بدین ترتیب نیازی به کالبد متناسب با این‌گونه فعالیت‌ها نیز احساس نشده و کالبد صرفاً در قالب معماری با ارزش (دوره قاجار و پهلوی اول) حفظ گردیده است. تنها شواهدی که می‌توان در این محدوده در زمینه پیوند با جریان جهانی شدن یافت، نشانه‌هایی از جهانی شدن فرهنگی است.

این موارد بدان معنا نیست که محدوده طرح - و به بیانی کلی‌تر، مرکز تاریخی شهر تهران - به تحول از منظر کیفیات و مختصات لازم در عصر جهانی شدن نیاز ندارد، بلکه انتظار آن است که توجه به مواردی چون استقرار کاربری‌های سازگار، بهبود کیفیت محیط شهری، ارتقای زیرساخت‌های گردشگری، کاهش انواع آلودگی‌های زیست‌محیطی، استفاده از عناصر یادمانی، تسهیل کاربرد فناوری اطلاعات و تجهیز محدوده در این زمینه ضروری می‌نماید. بدین ترتیب شرایط مناسبی برای استفاده از فضاهای عمومی شهر برای بهبود تصویر آن در محیط بسیار رقابتی عصر جهانی شدن و یاری‌رسانی در ارتقای سطح رقابت‌پذیری شهر تهران فراهم خواهد آمد. همچنین انتظار می‌رود که با تکیه بر توان‌های موجود برای توسعه گردشگری (به‌ویژه بناهای تاریخی و بازار تهران) و به‌منظور برون‌رفت تحقق فعالیت‌های گردشگری از شیوه‌های فاقد سازماندهی و خودانگیخته، اقدامات لازم به اجرا درآیند. به طور خاص، شایسته است که محدوده طرح در قالب فضاهای عمومی جذاب و پویا تحول یابد، تا از این طریق به ارتقای سطح رقابت‌پذیری شهر تهران کمک شود. این موضوع بدان معناست که اگرچه براساس مطالعات صورت گرفته، تهران شهری جهانی نیست و حتی فرایند جهانی شدن را آغاز هم نکرده است، اما با توجه به رقابت مکان‌ها برای جذب هر چه بیشتر سرمایه‌های سیال عصر جهانی شدن و به منظور ارتقای موقعیت تهران در این جریان رقابتی، ضروری است که فضاهای شهری مرکز تاریخی تهران نیز نقش مؤثری در این زمینه ایفا کنند.

به نظر می‌رسد فضاهای شهری محدوده در صورت تحول مثبت و هدفمند می‌توانند به عنوان عامل توسعه مجدد و بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده و مسئله‌دار پیرامونی به خوبی تأثیرگذار باشند و در نهایت سبب اصالت‌بخشی^{۳۴} مجدد به بافت‌های پیرامونی، ارتقای ارزش زمین و املاک، رونق اقتصادی و در مجموع بهبود کیفیت محیط شهری و - مهم‌تر از اینها - ارتقای کیفیت زندگی^{۳۵} در محدوده مرکز

تاریخی تهران شوند. این امر مسلماً در شکل‌گیری تصویر مطلوب جهانی از شهر تهران نیز مؤثر خواهد بود. اما نکته مهم، وجود محدودیت‌ها و ضرورت‌هایی است که به سبب ارزش تاریخی و میراثی بافت و بناها، مطرح می‌گردند و قطعاً تحقق تلقی سطحی و اولیه از فضاهای شهری عصر جهانی شدن (به عنوان کانون استقرار بناهای بلندمرتبه) را مردود و ناممکن می‌سازند.^{۴۶} بدین ترتیب در قالب عزم راسخ در نظام مدیریت توسعه شهری و حرکت به سوی چشم‌انداز جمعی^{۴۷} مشترک و مورد وفاقی از کلیه گروه‌های ذی‌نفع و ذی‌نفوذ می‌توان مجموعه ارگ را به عنوان یکی از ارزشمندترین مجموعه‌های تاریخی تهران و محیطی جذاب و پویا برای فعالیت‌های جمعی شهروندان تهران و نیز گردشگران داخلی و خارجی در مجاورت بازار تهران (به‌عنوان کانون اقتصاد سنتی) متصور شد که بهره‌برداری از برخی از بناهای فاقد ارزش تاریخی آن نیز به عنوان فضای فعالیت شرکت‌های تجاری و ارائه خدمات مرتبط با کسب‌وکار، به هر حال نامحتمل نیست. در این زمینه پیگیری سیاست‌های هنجاری پنج‌گانه - به شرحی که در ادامه می‌آید - ضروری می‌نماید.^{۴۸}

الف) ارتقای فضای باز شهری محدوده در حد بالاترین استانداردهای ممکن جهانی به‌منظور افزایش امکان رقابت با نمونه‌های مشابه بین‌المللی و حمایت از شهر تهران در دستیابی به جایگاه بین‌المللی مناسب در عصر جهانی شدن (ارتقای سطح رقابت‌پذیری شهری و بهبود تصویر جهانی)؛

ب) حفظ تداوم تاریخی و بازتولید هویت و پویایی کهن مجموعه و حفاظت از هویت محیط مصنوع بومی (محلی) در مقابل تأثیرات جهانی شدن، همزمان با در نظرگیری و بهره‌برداری از پیشینه بلند تاریخی و فرهنگی مرکز تاریخی تهران؛

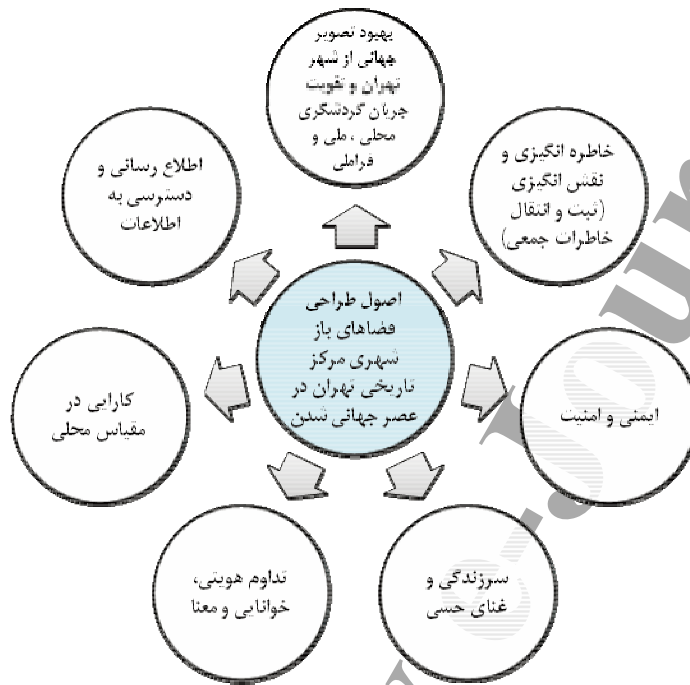
پ) توسعه گردشگری در محدوده طرح و ارتقای کیفیت محیطی آن، توأم با تبدیل کردن مجموعه ارگ به مجموعه‌ای با کارکرد غالب فرهنگی و تاریخی و گردشگری؛

ت) اصالت‌بخشی به مرکز تاریخی تهران و ترویج توسعه مجدد^{۴۹}، نوسازی و بهسازی مداوم در محدوده و بافت‌های پیرامونی؛ و

ث) گسترش فضاهای مسیرهای پیاده، همراه با سازماندهی مجدد نظام حمل‌ونقل و تقویت نظام حمل‌ونقل عمومی.

اصول طراحی فضاهای باز شهری مرکز تاریخی تهران در عصر جهانی شدن

با تکیه بر نتایج بخش‌های پیشین پژوهش و در پیوند با معیارهای کیفی متعددی که به عنوان اصول و معیارهای طراحی^{۵۰} فضاهای شهری در نوشتارهای مربوط به طراحی شهری برشمرده شد، اصول طراحی فضاهای باز شهری مرکز تاریخی تهران با تأکید بر رویکرد «اهمیت تحول فضاهای باز شهری در عصر جهانی شدن»، اصول هفت‌گانه را، بدین شرح در بر می‌گیرد: ۱- بهبود تصویر جهانی از شهر تهران و تقویت جریان گردشگری محلی و ملی و فراملی؛ ۲- اطلاع‌رسانی و دسترسی به اطلاعات؛ ۳- کارایی در مقیاس محلی؛ ۴- تداوم هویتی، خوانایی و معنا؛ ۵- سرزندگی و غنای حسی؛ ۶- ایمنی و امنیت؛ و ۷- خاطره‌انگیزی و نقش‌انگیزی (ثبت و انتقال خاطرات جمعی). این اصول تنظیم شده را می‌توان با در نظر گرفتن شرایط مکانی در طراحی نمونه‌هایی از این دست به‌کار گرفت (شکل ۱).

شکل ۱. اصول طراحی فضاهای باز شهری مرکز تاریخی تهران در عصر جهانی شدن

در اینجا از میان اصول مذکور، تنها سه اصل تعیین‌کننده و محوری، با توجه به اهمیت بیشتر آنها تبیین و تشریح شده‌اند:

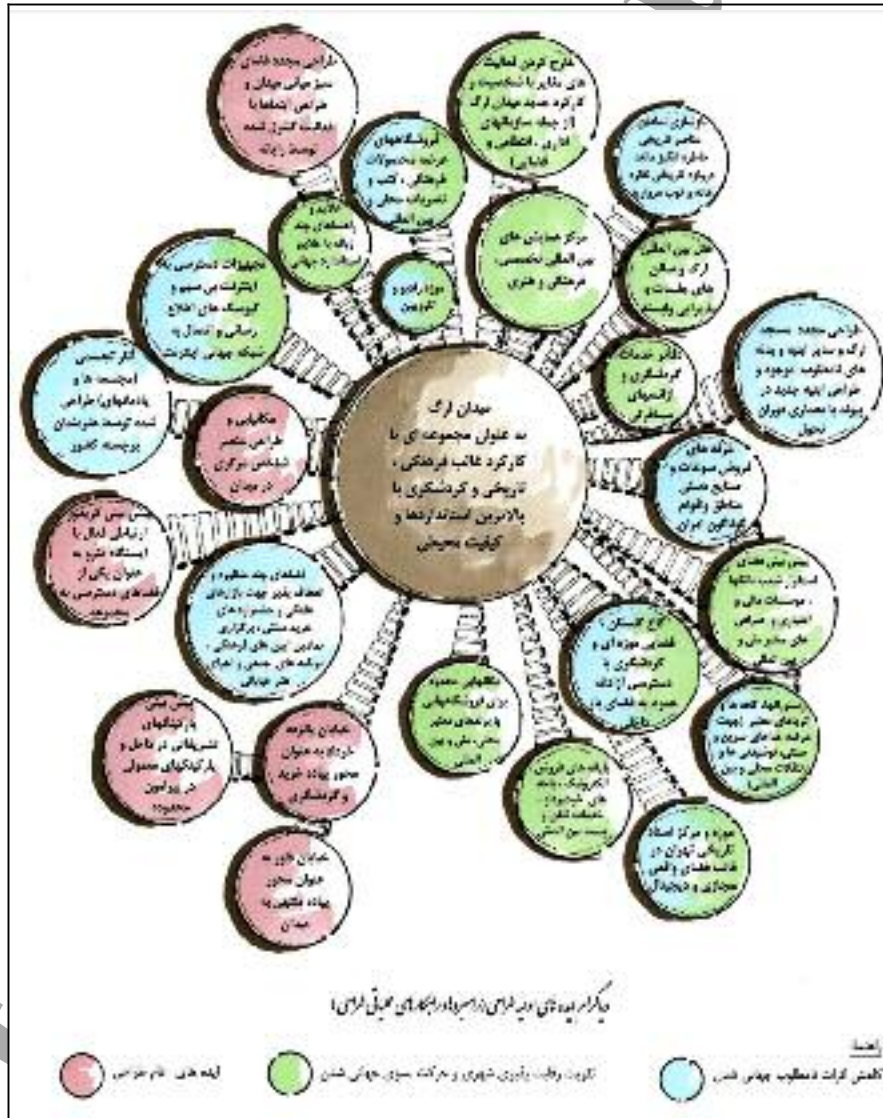
اصل یکم: بهبود تصویر جهانی از شهر تهران و تقویت جریان گردشگری محلی، ملی و فراملی: با توجه به اهمیت فضاهای شهری به عنوان عاملی در جهت بهبود و تقویت تصویر جهانی از شهرهای در حال رقابت در جریان جهانی‌شدن به منظور ارائه تصویر معتبر جهانی و بین‌المللی با هدف ارتقای رقابت‌پذیری شهری^{۵۱}، انتظار می‌رود که فضای باز شهری مورد توجه در طرح حاضر به واسطه کیفیات مطلوب و جاذبه‌های لازم برای بهره‌برداران، گردشگران و صاحبان کسب‌وکار عصر جهانی شدن، بتوانند در ارتقای تصویر جهانی شهر تهران در جریان رقابت‌های شهرها در این عصر مؤثر باشند.

اصل دوم: اطلاع‌رسانی و دسترسی به اطلاعات: در عصر ارتباطات الکترونیکی، شهرها در صورتی می‌توانند توفیق یابند که بتوانند فناوری‌های تولید دیجیتال روز را در خود جای دهند (کاتدراتیس، ۱۳۸۷، ۳۳). فضای شهری می‌بایست با توجه به اقتصاد دانش‌محور، به فضای شهری مرکبی^{۵۲} تحول یابد که کاربران آن بتوانند با فضای شهری تازه‌ای در قالب فضاهایی دوگانه مواجه شوند، چنین فضایی در زمان واحد، هم آنالوگ است و هم دیجیتال، هم مجازی است و هم مادی، و هم محلی است و هم در تلاش برای پیوند با محیط جهانی.

اصل سوم: کارایی در مقیاس محلی: انتظار می‌رود که پیوند فضاهای شهری با پدیده جهانی شدن با توجه به دغدغه حفظ ارزش‌ها و انگاره‌های محلی و با در نظر داشتن مفهوم جهانی محلی‌شدن^{۵۳} صورت پذیرد. نیز با توجه به اینکه «طراحی شهری در جست‌وجوی محیط‌های کار است» (لنگ، ۱۳۸۶، ۴۸۲)، ضروری است اقدامات طراحی در محدوده طرح با در نظر گرفتن ضرورت کارایی مطلوب آن در محیط محلی و نیز حمایت آن از ارتقا و بهبود تصویر جهانی و بین‌المللی شهر تهران صورت پذیرد.

جمع‌بندی و ارائه پیشنهادهای طراحی

بررسی انجام شده در مطالعه حاضر، نشان داد که فضاهای باز شهری و جریان جهانی شدن دارای تعامل یا ارتباطی دوسویه‌اند. از یک سو جریان جهانی شدن در گستره تأثیرات خود بر شهرها، به تدریج تأثیرگذاری‌شان را بر فعالیت فضاهای باز شهری و شکل و قالب آنها نمایان می‌سازد و از سویی دیگر فضاهای شهری به شهرها (و حتی کشورها) در دستیابی به جایگاه مناسب در عصر جهانی شدن یاری می‌رسانند.

شکل ۲. دیاگرام ایده‌های اولیه طراحی (راهبردها و راهکارهای عملیاتی طراحی)

فضاهای باز شهری چه در تقویت جایگاه شهرهای جهانی (ارائه تصویر معتبر بین‌المللی و فراهم آوردن فضای مناسب برای ارتقای رقابت‌پذیری شهری و استقرار فعالیت‌های مرتبط با این شهرها) و چه در کمک به شهرهای غیرجهانی در جهت حرکت به سوی جایگاه شهر جهانی، نقش و اهمیتی جدی و

عمده دارند. بنابراین طراحی و احداث فضاهای عمومی، جدا از منافع که برای بخش توسعه و عمران شهری به همراه می‌آورد، در دستیابی به مزایای جریان جهانی شدن و عدم محرومیت از آن مؤثر است. بر همین اساس و در صورتی که موضوع ضرورت ارتقای تصویر جهانی از شهر تهران با توجه به مباحث مطرح شده در بخش‌های پیشین درباره شهرهای غیرجهانی و درحال جهانی‌شدن پذیرفته شود،^{۵۴} می‌توان در سه بعد طراحی به محدوده مطالعه پرداخت: ۱- کاهش تأثیرات نامطلوب جهانی شدن؛ ۲- تقویت رقابت‌پذیری شهری؛ و ۳- ایده‌های عام طراحی (شکل ۲).

تبیین ضوابط عام طراحی

مجموعه پیشنهادی ضوابط عام طراحی که بر پایه اصول هفت‌گانه پیش‌گفته به‌منظور طراحی فضاهای باز شهری در این محدوده تدوین گردیده و به صورت گرافیکی درآمده‌اند، و در نهایت با هدف تحقق اصول ارائه شده حرکت می‌کند، در ادامه در قالب جدول ۱ ارائه می‌گردند.

جدول ۱. ضوابط عام طراحی فضاهای باز شهری در مرکز تاریخی تهران

اصول طراحی						
۱- بهبود تصویر جهانی از شهر تهران و تقویت جریان گردشگری محلی و ملی و فراملی	۲- اطلاع‌رسانی و دسترسی به اطلاعات	۳- کارایی در مقیاس محلی	۴- مداوم هویتی، خوانایی و معنا	۵- سرزندگی و غنای حسی	۶- ایمنی و امنیت	۷- خاطره‌انگیزی و نقش‌انگیزی (ثبت و انتقال خاطرات جمعی)
- پیش‌بینی مرکز کثرت همایش‌های بین‌المللی - استقرار مؤسسات مالی و بانک‌های بین‌المللی - تلفیق کاربری اقامتی (هتل) با کاربری‌های تجاری - فعال کردن هسته درونی میدان ارگ، با ایجاد فضاها و فعالیت‌های نو، و نه صرفاً مرمت بناها - طراحی فضاهایی به منظور ارائه خدمات گردشگری مناسب	- ایجاد فضاهای استقرار راهنمایان گردشگران و توزیع اقلام راهنما - طراحی کافی‌نت‌ها و کیوسک‌های اطلاع‌رسانی و تأمین تجهیزات دسترسی به اینترنت - بدون سیم، به منظور ایجاد امکان دسترسی مراجعہ کنندگان و گردشگران به شبکه اینترنت - تأمین دسترسی به سیستم تلفن بین‌المللی - تأمین مکان‌یابی مناسب نشانه‌ها و تابلوهای اطلاع‌رسانی	- توجه به استانداردهای جهانی طراحی فضاهای شهری، هماهنگ با نیازهای معلولان - استفاده از مصالح سازگار با محیط در کف و بدنه‌ها و میلمان شهری - پیش‌بینی نگهداری مناسب از آنها - طراحی فضای شهری و بناهای پیرامونی، به‌منظور استفاده جامعه محلی در جایگاه بهره‌بردار یا کاربر اصلی	- حفاظت از آثار باستانی و بناهای تاریخی محدوده و تأکید بر آنها، با استفاده از نورپردازی مناسب در شب‌هنگام - توجه و تقویت دید و منظر ایجاد شده به‌وسیله بناهای شاخص تاریخی و به یادماندنی - ایجاد فرصت‌هایی برای تلفیق طرح با آثار هنری - برگزاری مراسم و آیین‌های مذهبی، فرهنگی و هنری	- سرزندگی و غنای حسی	- تأمین روشنایی کافی و مناسب در طول شب - تعدادی کاربری بیست و چهار ساعته و تقویت سیمای کالبدی و کارکردی فضای شهری در ساعات شب و همچنین روزهای تعطیل - پرهیز از اختلاط سطوح‌های ناگهانی و اندک در کف، به نحوی که فضای باز و سساعات ادراک شدنی نباشد.	- تخصیص فضای مناسب برای نمایش آثار هنری و ترکیب آثار جدید و قدیمی با استفاده از فضای میدان و خیابان در موقعیت‌های مورد نیاز - ایجاد محیطی برای معرفی تاریخ شهر تهران - پیش‌بینی غرفه‌های فروش صنایع دستی، سوغات و یادگاری‌های مرتبط با تاریخچه محدوده (مانند کارت‌پستال، ماکت‌ها، پازل و نظایر اینها)

		- ایجاد موزه شهر به عنوان فضایی برای معرفی پیشینه و ارائه اطلاعات تهران قدیم - طراحی و استقرار ماکت تهران قدیم با هدف معرفی و اطلاع رسانی در زمینه شهر		- استفاده از عناصر یادمانی در طراحی - طراحی میلان شهری مطابق با سبک‌ها و الگوهای تاریخی (با استفاده از میلان تاریخی موجود در محوطه‌ها و بناهای تاریخی) - تعریف ورودی‌های فضاها و بناها - ایجاد توالی معقول و مرتبط فضاها، همراه با برخی نشانه‌ها - طراحی نقاط رشن جذاب، دوست‌داشتنی و خوشایند - تعریف روشن و دقیق نقاط مرکزی و مرکز میدان - توجه به پیوستگی خطوط و ضربانگ (ریتم) روزه‌ها از نظر شکل و تناسب و رنگ و بافت، و ایجاد نماهای هماهنگ - طراحی نماهای جدید به صورت هماهنگ نماهای موجود و دارای مقیاس و تناسب، به صورت کلی مطلوب	تنوع و گوناگونی مقیاس انسانی و آزادی حرکت پیاده	- استفاده از عنصر آب در طراحی - طراحی چندمنظوره محدود و ایجاد مکانی برای شکل‌گیری انواع گوناگون فعالیت‌ها در زمان‌های مختلف شبانه‌روز و فصول مختلف سال (طراحی انعطاف‌پذیر) - فراهم سازی قدرت انتخاب و تنوع در دسترسی به فعالیت‌ها، منابع اطلاعات و مکان‌های گوناگونی - ادغام کاربری‌ها (ساختمان‌های تجاری خصوصی و مؤسسات عمومی، فعالیت‌های روزانه و شبانه) - استفاده از عنصر آب در طراحی - کاهش و در برخی مواقع حذف کامل تردد خودروها - کمک به ایجاد محیط‌های پیاده‌پسند و القای مقیاس انسانی، با استفاده از طاقان ساخته شده از چوب، آجر، سنگ و فولاد - طراحی ویتترین‌های جذاب و بدنه‌های فعال در مسیر عابران پیاده	- پرهیز از ایجاد کنج‌های تاریک و مخفی - دسترسی ایمن فضای پیاده به محور سواره، و مناسب‌سازی تقاطع‌های سواره با محور پیاده - طراحی مسیر حرکت اضطراری آمبولانس و اتومبیل آتش‌نشانی	- فضاهای لازم برای برگزاری نمادین مراسم مختلف و یادبود وقایع تاریخی و کارناوال‌ها و جشن‌ها - استفاده از سبک معماری قاجار و پهلوی اول (معماری دوران تحول) در تطبیق با نیازهای برخاسته از روح زمانه - بازآفرینی نمادین عناصر و المان‌های موجود در پیشینه تاریخی محدوده (دروازه‌ها، توپ مروارید و نظایر اینها)

توجه و تقویت دید و منظر ایجاد شده به وسیله بناهای شاخص تاریخی و به یاد ماندنی

حفاظت از آثار باستانی و بناهای تاریخی محدوده و تأکید بر آنها با استفاده از نورپردازی در شب هنگام

نورپردازی مناسب بناها و فضاها به منظور ایجاد چهره‌ای جذاب و سرزنده در طول شب

ایجاد محیطی برای معرفی تاریخ شهر تهران

پرهیز از ایجاد کنج‌های تاریک و مخفی

کاهش - و در برخی مواقع حذف کامل - تردد خودروها، تا جایی که با کاربری و کیفیت محیطی فضاها و خیابان‌ها سازگار باشد

تلفیق کاربری اقامتی (کارکرد سکونت) با کاربری‌های تجاری

ایجاد فضاهای استقرار راهنمایان گردشگران و توزیع اقلام راهنما

طراحی کافی‌نت‌ها و کیوسک‌های اطلاع‌رسانی و تأمین تجهیزات دسترسی به اینترنت بی‌سیم

ایجاد فرصت‌هایی برای تلفیق طرح با آثار هنری

شکل ۳. بیان تصویری برخی از ضوابط طراحی

گزینه‌ها و طرح پیشنهادی

براساس نتایج مطالعه، دو سناریوی اصلی برای طراحی پیش‌بینی شده است (جدول ۲). گزینه‌های طراحی، با تکیه بر اصول و ضوابط مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند و گزینه دوم به عنوان سناریوی اصلی طراحی انتخاب شده است. ویژگی گزینه دوم را می‌توان به نوعی مواجهه فعالانه با برخورد کالاگونه با فضای شهری و محیط کالبدی در عصر جهانی شدن برشمرد. در این گزینه به هیچ وجه بازسازی مو به موی بناهای تاریخی در نظر نخواهد بود و در عوض تلاش می‌شود تا بناهای ارزشمند دوره‌های قاجار (ناصری) و پهلوی (پهلوی اول) الهام‌بخش طراحی باشند.

در طرح ارائه شده، تلاش گردیده است تا پیش‌بینی‌ها و اقدامات معمول طراحی، در دو محور پیگیری شود: نخست، حرکت به سوی جریان جهانی شدن با هدف تقویت رقابت‌پذیری شهری و دستیابی به تصویر جهانی مطلوب‌تری از شهر تهران (به بیان دیگر، بیشینه ساختن تأثیرات مطلوب جهانی‌شدن)؛ و دوم، پیش‌بینی‌هایی در زمینه تلاش برای مواجهه با تأثیرات منفی این پدیده (کمینه کردن آثار منفی جهانی‌شدن). در کنار پیش‌بینی‌هایی در زمینه تلاش برای مواجهه با تأثیرات منفی این پدیده (کمینه کردن آثار منفی جهانی‌شدن). در کنار پیش‌بینی کارکردها و کاربری‌های متناسب با جریان جهانی‌شدن (از قبیل ایجاد دفاتر شرکت‌های بزرگ تجاری و بین‌المللی، استقرار شعبه‌های بانک‌ها و مؤسسات مالی بین‌المللی، توسعه فضاها و فعالیت‌های گردشگری، پیش‌بینی گسترش فضاها و دفاتر کسب‌وکار بین‌المللی و جز اینها)، اقدامات و عناصر طراحی نیز با رویکرد تأکید بر هویت بومی و احیای منظر

تاریخی به‌منظور تقلیل پیامدهای منفی جهانی‌شدن پیش‌بینی گردیده‌اند. در طرح ارائه شده، توجه به یادآوری خاطره «سبک تهران» (حبیبی ۱۳۷۵، ۱۳۰-۱۲۸) و نیز اهمیت دوره سلطنت ۵۰ ساله ناصرالدین شاه به عنوان «نقطه عطفی در معماری معاصر» (قبادیان، ۱۳۸۳، ۱۳) مورد توجه ویژه قرار داشته است.

جدول ۲. گزینه‌های طراحی

گزینه	ماهیت عمومی گزینه	مهمترین عناصر و اقدامات طراحی	دید به میدان ارگ، از شمال شرقی در گزینه
گزینه یکم: طراحی با نگرش تقویت رقابت‌پذیری شهری و حرکت به سوی جهانی‌شدن، هم‌زمان با حفظ بناها محوطه‌های ارزشمند تاریخی حفظ بناها محوطه‌های ارزشمند تاریخی	- پاسخگویی به نیاز تحول فضای باز شهری میدان ارگ در پیوند با جریان جهانی‌شدن و ارتقای سطح رقابت‌پذیری شهری - پیش‌بینی فعالیت‌هایی با هدف تأمین الزامات عصر جهانی‌شدن از وجود بالاترین سطح کیفیت کالبدی برای کالبد فضاهای شهری	- طراحی بنای بدنه جنوبی میدان بر پایه الگوی معماری دوره پهلوی بر پایه الگوی معماری دوره پهلوی اول (بناهای مجاور) - طراحی گذرهای رواق‌مانند و سرپوشیده به‌منظور برقراری تناسب انسانی در طبقه همکف - عقب‌نشینی در طبقات فوقانی بناهای مرتفع، با هدف کم‌کردن اختلاف ارتفاع‌ها از دید ناظر - طراحی نمای بناها به شکلی مرتبط، به لحاظ ارکان و اجزا - طراحی ورودی‌های شاخص برای بناهای دارای اهمیت اصلی، با افزایش ارتفاع یا عقب‌نشینی - پیش‌بینی فضاها و فروشگاه‌های خرده‌فروشی در طبقه همکف بناها	
گزینه دوم: جایگزینی عملکردهای شهری و متناسب با جریان جهانی‌شدن، با تأکید بر هویت بومی و اخیای منظر تاریخی	- جایگزینی عملکردهای شهری و متناسب با جریان جهانی‌شدن، با تأکید بر هویت بومی و اخیای منظر تاریخی - طراحی کالبد میدان ارگ با اتکا به انگاره‌های بومی، سنتی و تاریخی طراحی حاکم بر محدوده؛ یا به بیانی دیگر، دستور زبان محلی طراحی	- برج نظرساها ناصری (ملهم از برج اقامت‌مخدانی) - دروازه جنوبی میدان ارگ (ملهم از دروازه تاریخی جنوب ارگ) - مسجد ارگ (ملهم از مسجد سه‌سپه‌سار، متعلق به عهد ناصری) - کوچه ایرانی (با کاربری مرکز هنری) - طراحی بدنه شرقی میدان ارگ با الهام از تصاویر تاریخی «سردر حیاط تخت مرمر نقاره‌خانه» - طراحی و جانمایی توپ مروارید در فضای باز میانی میدان - عقب‌نشینی در بنای سابق وزارت دادگستری و طراحی مجدد نمای آن - طراحی حوض و آبنمای میانی میدان، به گونه‌ای مرتبط با مسیر قنات شاهی (قنات ناصری)	

شکل ۴. بیان تصویری سه‌بعدی از میدان ارگ در طرح پیشنهادی

همان‌گونه که گاه اشاره نیز شد، می‌بایست توجه داشت که در نظر گرفتن شرایط تحقق طرح‌ها اهمیتی فراتر از مداخلات کالبدی - فضایی دارند و در حقیقت عمدتاً الزامات و شروط تحقق‌پذیری طرح می‌توانند دستیابی به نتیجه مطلوب را میسر سازند. در مورد طرح حاضر نیز این موضوع اهمیت خاصی دارد، به‌ویژه آنکه، براساس آنچه که پیش‌تر اشاره شد، تهران شهری جهانی محسوب نمی‌شود و به اعتقاد برخی، هنوز حتی جریان جهانی شدن را آغاز هم نکرده است. علاوه بر این، از لحاظ زیرساخت‌ها و مقدمات ضروری برای جهانی شدن شهرها، خلأها و شکاف‌های متعددی نیز در این میان وجود دارند. از همین رو، مهم‌ترین شرایط کلی تحقق‌پذیری هر گونه طراحی و مداخله‌ای از این دست و به بیان دیگر، پذیرش راه‌حل پیشنهادی این مطالعه در زمینه مواجهه فضاهای باز شهری با پدیده جهانی شدن (طراحی با اتکا به دستور زبان محلی، همراه با پیش‌بینی فعالیت‌های ارتقادهنده سطح رقابت‌پذیری شهری)، در مرکز تاریخی تهران، مواردی را در بر می‌گیرد، که از آن جمله‌اند:

- فراهم شدن زمینه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)^{۵۵} به‌منظور امکان‌پذیر ساختن کارکردها و فعالیت‌های متأثر از جریان جهانی شدن؛
- تسهیل امکان حضور گردشگران خارجی با هدف آسان‌سازی ایفای نقش گردشگری در بهره‌مند شدن از منافع جهانی شدن و کمک به تحول فضاهای باز شهری؛ و
- تدوین ضوابط و مقررات ویژه طراحی و ساخت‌وساز در مرکز تاریخی تهران به شیوه‌ای که این محدوده را از تأثیرات کالبدی نامطلوب جهانی شدن، برخوردار کالاًگونه با محیط مصنوع و یکسان‌سازی سیمای شهری دور نگاه دارد.

پی‌نوشت‌ها

1. Contribution to knowledge

۲. بررسی سوابق پژوهش در مطالعه‌ای که اساس مقاله حاضر را تشکیل می‌دهد - با توجه به این سه محور: (۱) سوابق پژوهش در زمینه جهانی شدن، شهر و شهرهای جهانی؛ (۲) سوابق مطالعات انجام شده درباره فضاهای شهری و تأثیر جهانی شدن در آنها؛ و (۳) سوابق پژوهش در باب جهانی شدن و شهرهای ایران - حاکی از اهمیت موضوع پژوهش حاضر و جایگاه مهم آن در توسعه مرزهای دانش طراحی شهری است.

3. Global
4. megalopolis
5. mega-city
6. world city
7. informational city
8. cosmopolis
9. global city
10. world city
11. Johan Friedmann
12. Global city
13. Saskia Sassen
14. Shachar
15. Mollenkopf
16. Social Polarization
17. J.V. Beaverstock, R.G. smith and P.J. Taylor
18. Globalization and World Cities Study Group and Network (GaWC)
19. advanced producer services

۲۰. در طبقه‌بندی GaWC، سه سطح از شهرهای جهانی به همراه زیرسطح‌های مختلفی تعریف گردید. این تلاش سبب شد تا فهرستی از ۵۵ شهر جهانی در سه سطح شکل بگیرد: ده شهر جهانی در رده آلفا، ده شهر جهانی در رده بتا، و سی‌وپنج شهر جهانی در رده گاما. بررسی‌ها نشان داد که این شهرها از نظر جغرافیایی در سه «پهنه جهانی شدن» تمرکز یافته‌اند: امریکای شمالی، اروپای غربی، و آسیای پاسیفیک.

21. Wannabe world cities
22. World cities on the edge
23. The world's next generate international cities
24. non-global cities
25. Globalizing cities
26. pre-global cities
27. new competitive millieu
28. substantial
29. procedural
30. Space of Flows
31. Space of Places
32. Hybrid Space
33. Glocalization
34. globalization
35. localization
36. Think locally, act globally
37. think globally, act locally
38. Urban Competitiveness
39. Privatization of Public Space
40. Gated communities
41. Black holes and loose connections in a global urban network

۴۲. با این حال، نشانه‌های جریان جهانی شدن فرهنگی مانند گسترش جریان‌های فمینیستی و استیغای حقوق زنان، تحول در پوشش و گرایش‌های جوانان و نظایر اینها به خوبی در شهر تهران عیان است.

۴۳. در این مطالعه، به منظور رعایت مقیاس متناسب طراحی، محدوده میدان ارگ تهران به عنوان محدوده تدقیق شده طراحی مورد توجه قرار گرفته است.

44. Gentrification
45. Quality of Life

۴۶. براساس بررسی گذرای تجارب جهانی، مشاهده می‌شود که در عصر جهانی شدن، حفاظت از بافت‌های تاریخی و بهسازی آن اهمیت ویژه‌ای یافته است. این موضوع در بررسی تجربه شهر پاریس به خوبی مشاهده می‌شود و باعث شده است که شهر پاریس چهره‌ای تاریخی به خود بگیرد و به قوی‌ی‌ه موزه فیکاسیون (musèification) یا موزه بصری تبدیل شود. بدین ترتیب بافت تاریخی شهر در مقابل ساخت‌وسازهای بلندمرتبه حفظ شده و مجموعه لادفانس به عنوان توسعه‌ای جدید برای استقرار شرکت‌های چندملیتی متمایل به استقرار در آسمانخراش‌ها - که به نماد سلطه اقتصاد جهانی تبدیل شده‌اند - پیش‌بینی گردیده است.

47. Cotnmon vision

۴۸. اساساً مراد از رویکرد حاضر، استفاده از ابزار طراحی شهری برای جهانی کردن تهران - یعنی شهری که جهانی نیست و حتی فرایند جهانی شدن را نیز آغاز نکرده است - نیست؛ بلکه تلاش در واقع استفاده از ابزار طراحی شهری در عرصه فضاهای باز شهری مرکزی تاریخی تهران با هدف ارتقای سطح رقابت‌پذیری (توان رقابتی) این شهر در عصر جهانی شدن و بهره‌برداری از ابزار طراحی به‌منظور توسعه اقتصادی و حیات‌بخشی مجدد به پهنه‌های مرتبط با آن در شهر تهران است.

49. Redevelopment
50. design criteria
51. Urban competitiveness
52. Hybrid Space
53. Glocalization

۵۴. پرداختن به موضوع طراحی کالبدی در شهر تهران و به طور خاص فضاهای باز شهری آن در عصر جهانی شدن، در شرایطی که بر پایه مطالعات محدود موجود (تاجبش، ۱۳۸۴؛ Short, 2004; Schafer, 2004)، تهران شهری جهانی نیست و حتی وارد جریان و فرایند جهانی شدن نیز نشده است، به نوعی با ابهام و پرسش مواجه خواهد بود. حتی این موضوع ممکن است به ذهن برسد که شهرهایی که «شهر جهانی» محسوب نمی‌شوند اساساً نباید هیچ‌گونه اقدامی (مثلاً در بعد کالبدی) در زمینه

مواجهه با جریان جهانی شدن، بیشینه‌سازی منافع حاصل از آن و کمینه‌سازی آثار عصر جهانی شدن و ضرورت ارتقای تصویر جهانی شهرهایی که هنوز به جایگاه شهر جهانی دست نیافته‌اند، به موضوعی شناخته شده بدل گردیده است، و نوشتارهای نظری مرتبط با شهرهای غیرجهانی و شهرهای در حال جهانی شدن به تدریج در حال تکوین و شکل‌گیری‌اند.

55. Foreign Direct Investment

منابع

- افراخته، حسن (۱۳۸۱) «الگوهای از فضاهای شهری در عصر جهانی شدن»، ماهنامه اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۱۸۰-۱۷۹، تهران، مرداد و شهریور ۱۳۸۱.
- تاجبخش، کیان (۱۳۸۴) «تهران در شرایط جهانی‌سازی»، مقاله منتشر شده در مجموعه مطالعات فرادست طرح جامع تهران، گزارش پیوست: تجارب جهانی در ترسیم نقش فراملی تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، تهران.
- تاجبخش، کیان (۱۳۸۵) «جهانی‌سازی یا بهبود بهره‌وری: بررسی ارتباط چالش‌های اصلی کلان‌شهر تهران»، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۱۸، پاییز ۱۳۸۵، صص ۲۲-۳۳.
- تاکچی، یوئچی (۱۳۸۵) «جهانی‌سازی یا بهبود بهره‌وری: بررسی ارتباط بین چالش‌های اصلی کلان‌شهر تهران»، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۱۸، پاییز ۱۳۸۵، صص ۲۲-۳۳.
- تاکچی، یوئچی (۱۳۸۵) «شهرهای جهانی»، ترجمه میثم بصیرت، از مقالات دانشنامه شهر، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۱۸، پاییز ۱۳۸۵.
- تامیلنسون، جان (۱۳۸۱) «جهانی شدن و فرهنگ، ترجمه محسن حکیمی، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- حبیبی، سیدمحسن (۱۳۷۸)، «فضای شهری، حیات واقعه‌ای و خاطره‌های جمعی»، نشریه صفا، شماره ۱۶، بهار و تابستان ۱۳۷۸، صص ۱۶-۲۱.
- رابرتسون، رونالد (۱۳۸۰) «جهانی شدن، تئوری‌های اجتماعی و فرهنگ جهانی»، ترجمه کمال پولادی، نشر ثالث.
- شورت، جان رنای و کیم، یونگ هیوم (۱۳۸۴) «جهانی شدن و شهر، ترجمه احمد پوراحمد و شایان (قهرمان) رستمی، انتشارات جهاد دانشگاهی، تهران.
- صراف، مظفر (۱۳۷۹) «شهری شدن جهان و جهانی شدن شهرها»، فصلنامه اطلاعات سیاسی و اقتصادی، شماره ۱۵۵ و ۱۵۶، ۱۶۴.
- فریادی، شهرزاد (۱۳۸۲) «جهانی شدن (شهرها) و پیش‌فرض‌های طراحی شهری برای مواجهه با آن»، نشریه علمی پژوهشی صفا، شماره ۳۶، بهار و تابستان ۱۳۸۲، صص ۲۴-۳۵.
- کاتدرائیس، جرج (۱۳۸۷) «ساختار شهر تقلیدی در حال شکل‌گیری رو به ظهور»، ترجمه سعید رسولی، فصلنامه فضای شهری، شماره یکم، بهار ۱۳۸۷، صص ۲۶-۳۷.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۹) «جهان رها شده»، ترجمه علی‌اصغر سعیدی و یوسف حاجی عبدالوهاب، انتشارات علم و ادب.
- لنگ، جان (۱۳۸۶) «طراحی شهری، ترجمه سیدحسین بحرینی، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- مدنی‌پور، علی (۱۳۷۹) «طراحی فضای شهری، ترجمه فرهاد مرتضایی، انتشارات شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری، تهران.
- مدنی‌پور، علی (۱۳۸۷) «فضاهای عمومی و خصوصی شهر، ترجمه فرشاد نوریان، انتشارات شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری، تهران.
- مهندسان مشاور باوند (۱۳۸۶) «گزارش طرح تفصیلی منطقه ۱۲، نهاد مدیریت و برنامه‌ریزی طرح‌های توسعه شهری تهران.

- واترز، مالکوم (۱۳۷۹) جهانی‌شدن، ترجمه اسماعیل مردانی گیوی و سیاوش مریدی، انتشارات سازمان مدیریت صنعتی، تهران، ۱۳۷۹.
- Akhoundi, A. (2005) *Paper work, Royal Holloway*, University of London.
- Beaverstock, J.V, P. Taylor and R.G. Smith (1999) "A Roster of World Cities", *Cities*, Vol. 16, pp. 445-458.
- Beyer, P. (1998) "Globalizing System, Global Culture m Models and Religion (S)", in *International Sociology*", Vol. 13(1): 79-94, London, Sage.
- Borsuk, Mark (1996), "What is the Impact of Infotech on Commercial Real State?"; presented to: Real State Roundtable Stanford Business school Alumni Association, at:<http://www.telecommute.org>.
- Castells, M. (1994) "European Cities, the Infromational Society and the Global Economy", *New Left Review*, 204.
- Cybriwsky, Roman (1999) "Changing Patterns of Urban Public Space: Observations and Assessments from the Tokyo and New York Metropolitan Areas", *Cities* (16:4) 223-231.
- DAVIS, M. (2004) "Planet of Slums", in *New Left Review*, No. 26, London.
- Dick, H.W. and P.J. Rimmer (1998) "Beyond the Third World City: The Urban Geography", *Urban Studies* 35, 12:2303-21.
- Douglass, Mike & Haung Liling (2007) "Globalizing the City in Southeast Asia: Utopia on the Urban Edge-The Case of Phu My Hung", *Saigon, Ijaps Vol. 3, No. 2* (November).
- Friedmann, John (2005) "Globalization and the Emerging Culture of Planning", *Progress in Planning* 64, 183-234.
- Gospodini, Aspa (2002) "European Cities in Competition and the New 'Uses' of Urban Design", *Journal of URBAN DESIGN* 7(1):59-73.
- Harvey, David (1989), *The Condition of Post Modernity*, Oxford, UK: Blackwell.
- Held, D. (1995) *Democracy and the Global Order: from the Modern State to Cosmopolitan Governance*, Cambridge: Polity Press.
- Lloyd-Jones, Tony (2006) *Globalizing Urban Design*, In: Moor, Malcolm and Rowland, Jon, (eds.) *Urban design futures*. Rutledge, London, UK, pp. 29-37.
- Marcus. Peter (2006) "Space in the Globalizing city", Published in *The Global Cities Reader* (Urban Readers Series). Edited by Neil Brenner and Roger Keil. London & New York: Rutledge. 361-369.
- Marefat, Mina (2004) "Fractured Globalization: A Case Study of Tehran", in *New Global History and the City*, edited by Elliott Morss, New Global History Press.
- Mason, A. (2000) "Communitarianism and Its Legacy", in N. O'Sullivan, *Political Theory in Transition*, London and New York, Routledge.
- Pizarro, R.E, Wei, L.A, and Banerjee, T. (2003) 'Agencies of Globalization and Third World Urban form: A Review', *Journal of Planning Literature*, November 1.
- Robertson, R. (1996) *Globality, Globalization and Transdisciplinarity*, in *Theory, Culture and Society*, London: Sage.
- Sassen, Saskia, (2005) "Overview of Global Cities", in *CITIES AND SOCIETY*, edited by Nancy Kleniewski, Blackwell Publishing, Oxford, 83-90.
- Schäfer, Wolf (2004) "How Global is Tehran? Tangential Remarks on the Globality of Cities", in *New Global History and the City*, edited by Elliott Morss. New Global History Press.
- Schäfer, Wolf (2004) "How Global is Tehran? Tangential Remarks on the Globality of Cities. in *New Global History and the City*", edited by Elliott Morss, New Global History Press.
- Short J. (2004) "Black Holes and Loose Connections in a Global Urban Network", *Professional Geographer*. 56: 295-301.
- SIMON, D. (1995) "The world City Hipothesis: Reflections from the Periphery", in Knox, P and Taylor, PJ (eds), *World Cities in a World System*, Cambridge University Press.
- Smithsimon Greg and Binder Katrin, (1995) "The Changing Public Spaces of Globalizing Cities:

Comparing the Effects of Globalization on Spaces in Berlin and New York. www.columbia.edu.

- Takeuchi, Yuichi (2005) "Glocalization" in Caves, W. Roger. (editor) *Encyclopedia of the City*, Rutledge.
- Thompson, Catharine Ward (2002) "Urban open space in the 21st century", *Landscape and Urban Planning*, Volume 60, Issue 2, 30 July 2002, Pages 59-72.
- Van der Waal, Jeroen & Jack Burgers (2009) "Unraveling The Global City Debate on Social Inequality: A Firm Level Analysis of Wage Inequality in Amsterdam and Rotterdam", *Urban Studies* 46(13).
- Waters, M. (1995) *Globalization*, London and New York: Routledge.